

שני מכתבים מאת רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל לאנשי פתח תקוה

לאחר פטירתו של הגאון הרב ישראל אבא ציטרון, מי שכיהן כרבה של פתח תקוה במשך שבע עשרה שנה (תר"ע-תרפ"ז), החליטה מועצת העיר לבחור בגאון הרב יחזקאל אברמסקי למחליפו. באותם שנים כיהן הרב אברמסקי כרבה של העיירה סלוצק שברוסיה.

הרב אברמסקי שסבל, כיתר הרבנים, מרדיפות הדת ברוסיה, הביע את שמחתו על עצם הגשת מועמדותו לרבנות העיר, וכדבריו¹: "מה אומר ומה אדבר בנידון זה? לו היית חפץ רק לחלצני מסלוצק ולא להעלות אותי לארץ - עכשיו שאתה מתאמץ ומשתדל כל כך להוציאני מפה ולהביא אותי אל הארץ - על אחת כמה וכמה שהטובה היא כפולה ומכופלת". למותר לציין שבחירתו פה אחד הפיחה בו רוח שמחה והתרוממות הנפש, וכדבריו הציורים בתשובה למכתב הרבנות²: "אגרת הרבנות קבלתי אתמול, ונהנתי ממנה הנאה מרובה, כאילו שאפתי כבר אל תוכי מרוח הארץ הזך והצהיר". המברק הראשון על בחירתו כרב הגיע לידיו בכ"ח ניסן תרפ"ח; הוא הגיב עליו מיד במברק ברכה, ולמחרת הוסיף וכתב מכתב לחברי ועד המושבה, בו הוא מודיע להם בין השאר שהוא מצפה לקבלת מכתבם המפורט³. אגרת הרבנות עצמה הגיעה לידיו לאחר שבועיים בי"ב אייר, ולמחרתו הוא עונה לחברי המועצה⁴ שהוא כבר התחיל "להכין כל הניירות והתעודות הדרושים להשיג הרשיון לצאת מן הארץ", ומפרט מספר בקשות. שאיפתם של אנשי פתח תקוה הייתה שהרב יצליח להגיע לעיר עוד לפני חגיגות היובל לייסוד המושבה שאמורות להיערך בראשית שנת תרפ"ט, והרב עונה להם: "חפץ אני בכל לב ונפש לעשות את רצונכם, שכן הוא גם רצוני, לבוא אל הארץ ליום חגיגת חג היובל של חמישים שנה מיסוד המושבה פתח תקוה, ולשמוח אתכם יחד בשמחתכם שהיא שמחת כל ישראל".

- 1 אהרון סורסקי, ואלה תולדות, בתוך ספר הזכרון למרן הגר"י אברמסקי, 'מוריה', ירושלים תשל"ח, עמ' 29.
- 2 פורסם ע"י אהרון סורסקי, מלך ביופיו - תולדות חייו פועלו ודרכו של הרב אברמסקי, ירושלים תשס"ד, עמ' 193.
- 3 ראה להלן.
- 4 במכתב הנ"ל הע' 2.

המתבונן בבקשותיו של הרב אברמסקי מחברי הוועד של פ"ת איננו יכול שלא להתפעל מנועם מידותיו ועדינותו הרבה. במכתבים הללו באה לידי ביטוי רגישותו למצבה של הרבנית ציטרון שנשארה אלמנה ובודדה, והוא מבקש לוודא שהמושבה והנהלתה מתייחסים אליה בכבוד ודואגים לרווחתה הכלכלית.⁵ כמו כן הוא דורש בשלומם של חברי הבד"צ - חברי בית הדין שהקים הרב ציטרון. באי נעימות בולטת הוא נאלץ לבקש סיוע כספי כדי לממן חלק מהוצאות הנסיעה שלו ושל משפחתו, ומבטיח שעם בואו לארץ 'נבוא בחשבון'.

פן נוסף הנחשף במכתביו אלו של הרב אברמסקי הוא ייחסו לתהליך בניית ארץ ישראל כתהליך התחייה של העם. כדבריו לבני המושבה לקראת חג היובל: "והיה כאשר דרכה כף רגלכם ביום ההוא על אדמת הקודש נפתח אז פתח תקוה לישוב ולתחית הארץ... שישו היום איתה משוש כל המתענגים על תחית עמנו בארץ אבות, וכל המצפים לגאולה שלמה ופדות נפשנו".⁶ וכך: "אכן יש בארצנו הקדושה יראת ד', אהבת התורה ואהבת ישראל. ושלווה אלה מאגדים ומאחדים כבר אותי ואתכם, ידידי הנאהבים והנעימים, ועושים אותנו לחטיבה אחת לעבוד שכס אחד בעזרת ד' להרמת קרן תורתנו הקדושה, להרמת קרן ישראל, ולתחית עמנו בארץ אבות".

אגרותיו של הרב אברמסקי כתובים בכתב ידו המיוחד, שעליו כבר כתב הרב נריה:⁷ "התרשמתי אז מאוד מכתב ידו המיוחד. האותיות הפניניות, הישרות והחטובות, לא צריכים להיות גרפולוג מומחה כדי להכיר מיד את האישיות המוצקה של הכותב, יושר קווי-דרכו, כושר סדרנותו ונמרצות החלטתו". מעניין לציין שבאגרת הברכה ששלח לחגיגת היובל חתם הרב אברמסקי 'אבד"ק פתח תקוה'; כידוע רבנותו בפתח תקוה לא יצאה אל הפועל, הבולשביקים לא נתנו לו לעזוב את ארצם, וביום י"ט אדר תרפ"ט, כשנה אחרי שנבחר לרב העיר, הוא משגר מכתב לפרנסי פתח תקוה ובו הוא מודיע להם כי נכזבה תוחלתו לבוא אליהם.⁸ לאחר זמן נעצר, ומאותה תקופה הוא החל לעבור מסכת ייסורים נוראה, עד ששוחרר ועבר ללונדון לאחר כמה שנים.

המכתבים נמצאו בארכיון לתולדות פתח תקוה ע"ש עודד ירקוני, והועתקו בדקדוק עם תיקוני כתיב ופיסוק קלים.

5 הרבנית רחל ציטרון, אלמנתו של הרב ישראל אבא ציטרון, הייתה בתו של הגאון ר' יוסף רוזין הרוג'צ'בר. אחרי פטירת בעלה, ועל אף שהייתה חשוכת ילדים, נשארה בבדידותה לגור בפתח תקוה. רק לאחר פטירת אביה הגאון בשנת תרצ"ו חזרה לדווינסק במטרה להציל את כתביו הרבים, והספיקה לצלםם ולשלוח אותם לקרובים בארה"ב, מצילומים אלו יצאו בדור האחרון לאור רוב כתביו של הגאון הרוג'צ'בר. היא עצמה לא הספיקה להינצל, ונספתה בשואה בחודש סיון תש"א.

6 במכתב הנ"ל הע' 2.

7 צילה בר-אלי, שחר אורו - הרב משה צבי נריה זצ"ל, ירושלים תשס"ב, עמ' 50.

8 אהרן סורסקי, מלך ביופיו, עמ' 195.

בהי"ת יום ה' כ"ט ניסן שנת תפר"ח סלוצק.

שלו' טובה וברכת ד' לאחי הרחוקים-הקרובים חברי המועצה והועד הפועל של קהל עדת ישורון בפתח תקוה, ולכל באי שערי עירכם, ולכל אחי בני ישראל יושבי ארצנו הקדושה שלו' וכל טוב סלה.

אתמול לפנות ערב הגיעה אלי הטלגרמה בבשורתכם הטובה, כי בעזרת ד' המתנשא לכל לראש נבחרתי פה אחד להיות עבד לעבדי ד', ולכהן פאר במשמרת הרבנות בקהלתכם. ברכתי כבר אמורה לכם על ידי התלגרף, ועתה הנני מוסיף עליה לאמור: שנזכה לעבוד שכם אחד להרמת קרן תורתנו הקדושה, להרמת קרן ישראל ולתחיית העם העברי בארץ אבות. ויהי ד' עמכם, ולא יפקד מכם איש עד שוב ד' את שבות עמו במהרה בימינו אמן.

אחרי קבלי מכם המכתב שנזכר בטלגרמה, אשר בו הנני מקוה למצוא פתרון נכון וברור על כל השאלות הנוגעות אל הענין הזה למעשה, אכתוב אי"ה גם אני כל הדברים אשר אתם מתענינים לדעתם.

היו שלו' וברכה, כחפץ ידידכם ואוהבכם המברך אתכם מעמק הלב

המצפה לרחמי השי"ת לכל קהל עדת ישראל

יחזקאל אברמסקי אבד"ק סלוצק

בהי"ת

לחג היובל של אם המושבות פתח תקוה

כי אם יש אחרית, ותקותך לא תכרת (משלי כג, יח)

ברוך המקום שלא חיסר מעולמו כלום, וגם התקוה נתן בלב האדם, אשר בכוחה הוא מחדש מעת לעת את עולמו שכבר נראה כשמים, ושופך עליו טל ילדות חדשה. ולולי התקוה שהיתה לנו לעינים – אזי היה האדם חסר אור החיים, וכל היצור והיקום אשר לרגליו לא היה נדמה לו כל כך נהדר ונשגב במראהו מבלי אותם קרני הוד המתנוצצים עתה עליו מתוך זוהר שמש התקוה העולה בלב האדם ושופעת שפע אור יקר. מן האורות הפועלים לכל סביבותיה ולזיו יפעתה, נהיה לנו עתה בעזר ד' גם "עמק עכור לפתח תקוה".

אך לכל תקוה ראיתי קץ, ובהתגשמה בחיים בא אז גם קיצה. וכשאנו רואים תקוות אנוש במילואה בעולם המציאות והמעשה – אז נודע לנו שנעשה מקום ריק בחלל לבו של המקווה, תם אותו הרגש הכביר אשר היה מפעים את הלב, ונעדר אותו הכח שדחף לעבודה ולמעשים כבירים. וכל מתנשא בכח התקוה, יש אשר לבסוף כאשר אפסה תקוותו – לו יהי אפילו אם משום זה שכבר נתמלאו משאלות לבו לטובה – הוא בא לידי רפיון רוח.

אבל היהודי הנצחי גם תקוותו הינן נצחיות ונובעות ממעניני עד, שופכים מים חיים על נפשו הנלאה והעייפה. עם ישראל, המחבק ברוחו זרועות עולם ומסתרי החיים, ורוחץ תמיד את נפשו באור אין סוף של תורתנו הקדושה, גם לתקוותיו אין סוף. וכל זמן שהוא שואף אל אותו אור הגנוז, ונפשו תערוג ליהנות מזיוו יותר ויותר, הוא אינו פוסק מלקוות לעושה אורים גדולים שיהיה לו לאור עולם. ועמנו, אשר בחלומו הוא רואה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, איננו אפס תקוה מלעלות מעלה מעלה כל זמן שהוא מעפיל עלות עליית הנפש באותו סולם, וכגבוהה שמים על הארץ כן תגבר תקוותו. ויחד עם הנביא אנו קוראים: שובו לבצרון אסירי התקוה! עם ישראל שאסור תמיד אל תקוותו – ישוב ויבצר מעמד בחיי עולם.

לפני חמישים שנה היה הדבר. דרכי ציון היו אז שוממים ומלאים חתחתים. דרכים כאלה אין אדם עובר בכח שרירי רגליו היורד למטה, אך ברוח כביר וטהור של "חולמים נעלמים צנועי הגות ועלילה"⁹ העולה למעלה מעל לכל מעצור ומכשול. הערה אז ד' עליכם רוח ממרום, ותישא אתכם אל ארץ אבותיכם להתנחל שמה, לעובדה ולשומרה. ותחת ללון בפלטיות של חוץ לארץ – טוב היה לכם אז ללון במדבריות של ארץ ישראל. והיה כאשר דרכה כף רגלכם ביום ההוא על אדמת הקודש, נפתח אז פתח תקוה לישוב ולתחיית הארץ.

ועתה, בחגותם חג לד', חג היובל, הנני מברך אתכם בני אם המושבות בשם ד', כי מהיום והלאה תפתחו לנו פתחי תקוה חדשים גם ישנים, ומתקוה אל תקוה נצא, עד שנוכה לחזות בנועם ד'. ויתקיים בנו מקרא שכתוב: והלכו גוים לאורך, ומלא כבוד ד' את כל הארץ. כי אם יש אחרית לכל דבר, אבל תקוותך לא תיכרת ולא תפסק לעולם.

שישו היום איתה משוש כל המתענגים על תחיית עמנו בארץ אבות, וכל המצפים לגאולה שלמה ופדות נפשנו. ועל עצמי אני קורא: יהי חלקי עמכם.

המצפה לגאולה, יחזקאל אברמסקי אבד"ק פתח תקוה

9 סימן הציטוט במקור. אין ספק שהרב אברמסקי מתכווין לשירו של ביאליק "יהי חלקי עמכם", שנכתב ביער מאלין בחודש אב תרע"ה: 'יהי חלקי עמכם, ענני עולם, אלמי נפש, רקמי חייכם בפתח, צנועי הגות ועלילה, חלמים נעלמים, ממעטי דברים ומרבי תפארת'... וכל כתבי ח"נ ביאליק, ת"א תש"ד, עמ' נח. הדברים מתאימים גם לסיום דבריו של הרב: 'יהי חלקי עמכם', ראה להלן. על מערכת היחסים המיוחדת בין הגאון למשורר ראה מ"ש הרב ר"ב פוזן, 'כמוך גם הנני פה עובר אורח', 'הצפה' ערב סוכות תשס"ז.